کتێبی دونیای ئەدەب ژمارە ٢

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن..

DwnyayAdab2Download

چەمکی دەوڵەتی تورك، حکومەتی تورك، پۆلیسی تورك، میتی تورك ، جەندرمەی تورك.. زاهیر باهیر

ئەو چەمکانەی سەرەوە هەر هەموویان چەمکێکی ڕایستانەیە زۆرێکیش لەوانەی کە بەکاریدەهێنن لەبێ ئاگایانەوەیە یا لە نەزانینی زمانەوەیە . بێ گومان کەمایەتییەکی زۆر کەمیش هەیە زۆر بە باشی ماناکەی دەزانن و بە لێکدانەوەی مەبەستی خۆیان بەکاریان دەهێنن.
من لە مانگی یەکی 2016 بە وتارێك سەبارەت بەم زمانە ڕایستیانە و هەڵەکانی پەکەکە زیاتر لە 12 لاپەڕەم نوسیوە. هاوکاتیش ئەوەشم ڕوونکردەتەوە کە ئەم زمانە هەر زمانی پەکەکەیە نەك ڕۆژئاوا، میدیای ڕۆژئاوای کوردستان بەم زمانە ڕایستیانە نە قسە دەکات و نەدەنوسێت و نە بانگەشە دەکات .
باشە ئەمە دەزانیین کە سەرکردەکانی پەکەکە کوردیی سۆرانی بەحاڵ دەزانن بەڵام خۆ نوسەران و ڕۆشنبیران و زۆرێك لە فەیسبوکوانانی کوردی سۆرانی زمان، ڕەنگە ماناکەی بزانن ، کەچی هەر بەکاری دەهێنن، یاخود لەبەر ئەوەی کە سەرکردەکانی پەکەکە یا میدیای پەکەکە ئەم زمانە بەکاردەهێنێت ئیتر ئەمانیش دەبێت دوای کەون.

بۆچی بەکارهێنانی ئەو چەمکانە ڕایستانەیە؟

یەك: گەرچی ئامارێکم لە دەستدا نییە بەڵام وەکو دەیزانین و مێژوی کۆمەڵگەی تورکیا دەزانین خودی میللەتی تورك لەوە ئەگەر کەمایەتیش نەبن ئەوە نیوەی میللەتانی تورکیان. کەواتە دەوڵەت ، بە تەنها دەوڵەتی تورک نییە هی هەموانە ، زۆرێك لەو کەمایەتییانە دەنگیان بەو حکومەتە داوە و دروستیان کردوە.

دووەم: دەم پارتی کە بەشدارە لە پەرلەمان و حکومەتدا هەرە زۆرینەیان کوردن ، نەك تورك ، خۆ ئەگەر هیچ نین پەرلەمان هی ئەوانیش نییە، ئەی خەرە لەوەن؟

سێ: دڵنیام کە زۆرێك کە لە پایە گەورەکانی حکومەتدا یا دەوڵەتدا کار بەدەستن کوردن وەکو هاکان فیدان کە دوژمنی سەر سەرختی کوردە ، وەکو عومەر چلەک کە قسەکەری فەرمی ئاکەپەیە وەکو زۆرێکی دیکەیان کە پێویست ناکات لێرەدا ناویان بهێنم . ئەمە جگە لەوەی خۆ خودی ئەردۆگان تورك نییە، نەك هەر ئەوە بەڵکو ئەو 3 کەسەکەی دیکە کە خۆیان کاندید کرد لەگەڵ ئەردۆگان بە سەرۆک کۆمار هیچیان تورک نەبوون .

چوار: هاووڵاتیانی تورکیا هەر نەتەوە و کەمایەتییەك بن دەبێت خزمەتی زۆرەملێی سەربازی بکەن ، هەروەها لە بەشەکانی وەکو پۆلیس و دەزگە سیخوڕییە هەستیارەکاندا کارمەندن، یاخود لە بەشەکانی خزمەتگوزاریدا ، لە دادگە و پەروەردە و تەندروستی و وەرزش تد کورد هەیە . کەواتە تۆ بتەوێت و نەتەوێت ئەوانە لە خزمەتی دەوڵەتی تورکیادان بەو جۆرەی کە پێویست دەکات .

پێنج : تۆ چۆن دەزانیت ئەو پۆلیسەی ، ئەو سەربازەی ، ئەو سیخوڕەی میت کە کوژراوە تورکە ؟ تەماشای پێناسەکەیت کردووە؟ کونییەکەیت بینیوە؟

شەش : ئەی هەر ئەوە نین کە دەڵێن 20 ملیۆن کورد لە تورکیادا هەیە ؟ ئەی ئەم 20 ملیۆنە، با بەڵێین 14 ملیۆنیان هەشتا لەناو توکیادان، بۆ چی دەژین ؟ پارە لەکوێ وەردەگرن و دەیگەڕێننەوە باج بە کێ دەدەن ؟ قازانج بە کێ دەگەیەنن ؟ پاسپۆرت و پێناسە لە کێ وەردەگرن؟ خزمەتی پۆلیسی بە کێ دەکەن ؟ غەیری هەمووی بە ئەو دەوڵەتەیە !! کەواتە تۆش بەشێکی لەو تورکانەی ، ئازەریانەیت ، ئەو عەرەبانەی کە لە تورکیا دەژین حکومەت و دەوڵەتتان ڕاگرتووە !! کەواتە وەکو ڕاگرتن ئەرکەکەی هەر تورک نایکات بەڵکو هەموو هاووڵاتیەکی تورکیا ، هەموو پێکهاتەکانی کە میللەتی تورکیان پێکهێناوە ، دەیکەن .

حەوت : کە تۆ دەڵێیت دەوڵەتی تورك، وجود بە خۆت دانانێت ، بوونی خۆت لەوە ڕەت دەکەیتەوە ، ئاخر چۆن خاکەك دەبێت بە میللەتەك؟ گەر حکومەت یا دەوڵەت بە تەنها تورکە تۆ بەشدار نیت و وجودت نییە لە تورکیا و لە پێکهاتەکانی کۆمەڵگەی تورکیادا نییە ، ئیتر بۆ چ

هەقێك تۆ هەڵدەكوتیتە سەری و شەری لەگەڵدا دەكەیت ؟

هەشت: ئەگەر وەڵامیشت بۆ ئەم خاڵانە ئەوەیە كە كورد لەوێ تەتریك كراون، واتە كراون بە تورك ، كەواتە تۆش دەستورەكەی دەوڵەتی توركیا پشتڕاست دەكەیتەوە كە كورد نییە لەوێ!!

بێ گومان خا□□ی دیكەش هەیە ، بەڵام ئەمانە سەرەكییەكانن لای من. تكایە بوەستە لە بەكارھێنانی زمانی ڕایسستی ، تكایە پێش ئەوەی وتار بنوسیت و ڕاگەیاندن بڵاوبكەیتەوە و ببیتە ڕۆژنامەنووس بڕۆ فێری زمانی كوردی ببە ؟ یا هەر مەبەست ئەوەیە تۆوی ڕایسستی بچێنیت وەک چۆن توركی□ ، ع□رەبە ڕایسستەكان هەمان شت دژ بە تۆ دەكەن.

زاهیر باهیر
28/01/2026

دۆخی سوریا و ناڕەزایەتی سەدان هەزاری.. عوسمانی حاجی مارف

هەسەدە نەچووە ژێر باری ئەوەی دیمەشق بانگەوازی كرد، كە دەبێت خۆیان ڕادەستی ڕێكەوتن لە گەڵ حكومەتی ئەحمەد شەرعدا بكەن، واتە پێش واژۆكردنی مەرجەكانی ڕێكەوتن، هەسەدە پێداچونەوەی كرد و پاشگەز بوەوە و ڕێكەوتنەكەیان قەبوڵ نەكرد.
ئاشكرایە ڕوخانی ڕژێمی ئەسەد گۆڕانێكی جدی بەسەر سوریادا هێنا و كاریگەری لەسەر گۆڕانی دەور و پێگەی هەسەدەش كرد، نەک ل□ بەرئەوەی هەسەدە ڕێكەوتنێكی لەگەڵ ڕژێمی پێشووی سوریادا هەبو كە دۆخەكە رابگرن، بەڵكو لەبەر ئەوەی دوای ڕوخانی ئەسەد چۆن دەكرێ و دەتوانێ دۆخی ئێستا بەڕێوە بەرێت، بە تایبەتی دوای ئەوەی حكومەتی سوریا ڕادەستی هێزەكانی ئەحمەد شەرع كرا.
دیمان دۆخەكە وردە وردە گۆڕدرا، ململانێكانی ناوخۆی سوریا، لە پەیوەند بە دۆخی گشتی ناوچەكە و دەخالەت و هەوڵەكانی ئەمریكا لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و نەخشەو سیاسەتەكانی، ئالوگۆڕو یاریكردنێكی تازەی بەخۆوە نیشاندا، كە هێزێكی وەک هەسەدە لەو نەخشەو

سیاسەتانەدا جەنگە و دەورێکی نامێنێت، دوای داعش و ڕوخانی ئەسەد، ترەمپ پێداگری لەسەر یەکگرتویی سوریا بە باڵادەست بونی شەرعەوە دەکات، بە جێگیر بونی حکومەتی ناوەندی لە دەمەشق و هەڵوەشانەوەی تەواوی ئەو هێزو لایەنانەی لە ژێر هەژمەنی دیمەشقدا نین، ئاراستەیەکە بە جێگیر بونی حکومەتێک کە سەرچاوەو پاشخانە ئاشکراکەی داعشیە.

هەر پێشنیار و بانگەشەیەک شەرع دەیکات بە ڕێکەوتن، جگە لە هەوڵی دامەزراندنی سیستەمێکی سیاسی بە هەژمونی دیمەشق بەسەر ناوچەکانی تردا، هیچ نەخشەیەکی سیاسی تری لە بەرهەم نایەت، جگە لەسەپاندنی ئیسلامی سیاسی بەسەر تەواوی سوریادا، لەم بارەشەوە ترەمپ نەک کێشەی نییە، پشتیوانی جدیش لە شەرع دەکات.

مادەی چوارەمی ڕێککەوتنی ١٠ی ئازاری ٢٠٢٥ی نێوان شەرع و مەزلوم عەبدی، ناڕون و کراوە بوو بە چەندین لێکدانەوە، لەداوای یەکخستنی هەموو دامەزراوە مەدەنی و سەربازیەکانی باکوری ڕۆژهەڵاتی سوریا بە ئیدارەی دەوڵەتی سوریا، هەروەها داوای بە هەژمونی بەسەر دەروازە سنووریەکان و فڕۆکەخانە و کێڵگە نەوتیەکان و گازیەکاندا. لەم هەلومەرجەدا حەتمی بوو، کە لە هەر ساتێکدا ئەو ململانێیە بە شەڕێک بگات، کە شەڕێکە ڕویدا.

پشتبەستنی ڕژێمی سوریا بە ئەمریکا ئەم شەرەی هەڵگیرساند، چونکە شاراوە نیە کە ئەمریکا لە ئاڵوگۆڕەکانی دۆخی ئێستا، کۆتایی بە هاوپەیمانی لەگەڵ هەسەدە هێناو سوکانەکەی گۆڕی بە هاوپەیمانی لەگەڵ شەرعدا، لە ئێستادا بۆ ئەمریکا هاوپەیمانی بە شەرع زۆر گرنگترە لە هاوپەیمانیەکەی لەگەڵ هەسەدەدا.

پریشکی شەڕەکە لە ٦ی جانیوەریدا هەڵگیرسا، دوای فراوان بونەوەی شەڕەکە، کە ئامانج لێی دەرکردنی یەکجارەکی هەسەدەیە و کۆنترۆڵ کردنی ناوچەکانی باکور و ڕۆژهەڵاتی باکورە، پێدەچوو ئەم هەنگاوە پێشەکیەک بێت بۆ فراوانبونی زیاتری شەڕەکە بەرەو ڕۆژهەڵات بۆ پارێزگاکانی حەسەکە و دێرەزۆر.

لە ماوەی چەند ڕۆژێکدا، هێڵەکانی پێشەوەی هەسەدە پاشەکشەیان کرد، دەرئەنجامەکەی سوپای سوریا دەستی گرت بەسەر کێڵگە نەوتیەکانی سەفیان و ثورە لە نزیک شاری تەبقە لە پارێزگای ڕەقە، هەروەها گرتنی شاری تەبقە و بەنداوی فورات.

دوای کشانەوەی هێزەکانی هەسەدە لە کێڵگەی نەوتی ئەلعومەر و گرتنی کەمپی ئەلهۆڵ، ڕێکەوتنێکی نوێ لە نێوان حکومەتی سوریا و هەسەدەدا کرا، کە تیایدا یەکخستنی هێزە چەکدارەکان و هێزە ئەمنیەکانی هەسەدە بەت لە وەزارەتەکانی بەرگری و ناوخۆدا، ڕادەستکردنی پارێزگاکانی دێرەزۆر و ڕەقە لەلایەن خۆبەڕێوەبەری خەڵکی ئەو

ناوچەیە بە حکومەت، بەڵام دواتر، هەسەدە لەو ڕێکەوتنە پاشگەز بووەوە و ئیدیعای کرد کە دیمەشق دەیەوێت هەسەدە خۆی بە تەواوی ڕادەست بکات.
لەگەڵ کشانەوەی هەسەدە لەو ڕێکەوتنە، پێشهاتێکی سیاسی بەرچاو ڕوویدا، کە لە ئەمریکاوە سەرچاوەی گرتبوو، تۆم باراک، جەختی لەوە کردەوە کە “گەورەترین دەرفەت لەبەردەستی کوردەکاندایە، کە لە سوریا لە ژێر سایەی سێبەری دەسەڵاتی حکومەتی نوێدابن، ئەو سوریایەی ئەحمەد شەرع سەرۆکایەتی دەکات”، هەر لە هەمان ڕۆژدا ترەمپ، ئەحمەد شەرعی، بە “پیاوێکی بەهێز و توند و ماندوونەناس” وەسفکرد.
ئەم لێدوانانە پاڵپشتی گشتی ئەمریکایان بۆ دەوڵەتی سوریا لەسەر حیسابی هەسەدە پێکهێنا، کە هێنایانە سەر مێزی دانوستان بۆ ئاگر بەستێک کە چەند ڕۆژێک بخایەنێت، دواتر پانزە ڕۆژ درێژکرایەوە، بەڵام لە باری عەمەلیەوە هێرشەکانی حکومەتی سوریا نەوەستاون.
بەناوی سوریایەکی بەهێز و یەکگرتوو، ترەمپ دەیەوێت ئیمتیازێکی ستراتیژی ناوچەیی و نێودەوڵەتی ببخشێتە ئەحمەد شەرع، شەرعێک کە بەخۆی گەورەترین سەرچاوەی ناجێگیر و نا ئەمنیە بۆ دانیشتوانی سوریا.
گومانی تیا نیە ڕێگای سەقامگیری لە سوریا دەبێت لەسەر بنەمای مافی هاوڵاتیبوونی یەکسان بۆ هەموان بێت.
ئەوەی شایانی باسە کاتێک ڕیزی سەدان هەزار کەسی دەڕژێنە سەر شەقام و بە دەنگی بەرز دەڵێن نا بۆ ترەمپ و جۆلانی و ئەردگان...، ئازادی بۆ کوردستان، تەنها پەیامێک نیە پێویست بێت بە هەوڵدان بە پاراستنی کوردانی دانیشتوی سوریا، پەیامێکە بۆ چارەسەری کێشەی خەڵکی کوردستان لە ناوچەکەدا، پەیامێکە دژ بە کۆنەپەرستی لە بەرامبەر زاڵمی و دڕندەیی تەواوی ئەو دەسەڵاتدارەی مافەکانی دانیشتوانی سوریا بە فەرمی ناناسێت، پەیامی ئیرادەی هاتنە مەیدانی جەماوەری ناڕازیە بۆ گەیشتن بەدەسەڵاتی خەڵک، هەوڵدانە بە وەلانی ئەو هێزو لایەنانەی کە لە سەرو ئیرادەو پێگەی خەڵکیەوەیە، گوندەیی و کەڵەگایی بەسەر خەڵکیەوە دەکەن، دژ بە دەسەڵاتەکە کە بۆ ویست و ئارەزوی کەمایەتیەک خۆیان دادەمەزرێنن، ئەو کەمایەتیەی گۆشەگیرکردنی ئیرادەی خەڵکی و شکاندنی شکۆی خەڵک گەورەترین ئامانج و دەستکەوتی سیاسیانە، تا بتوانن قۆرخی سەروەت و سامانی وڵات کەن و داگیری کەن.
ئەم ناڕەزایەتی و خۆپیشاندانە گەورە و فروانەی تەواوی کوردستان و بەشێکی جیهانی گرتەتەوە، پەیامێکە دژ بە یاری کردن بە ژیان و گوزەرانی خەڵک، پەیامێکە لە بەرامبەر یاریکردنی چەندین ساڵە بە

مەسەلەی کورد.
ئەوەی ئەمڕۆ لە تەواوی شارەکانی کوردستاندا دەبینرێت بە جیا لە خرۆشان و توڕەیی و ناڕەزایەتی، بەشداریەکی بەرفروانی جەماوەریە لە کۆکردنەوەی جۆرەها کۆمەک و ناردنی بۆ ئاوارەکانی ڕۆژئاوا، ئەمە مانۆری مر□ق د□ستی و ڕیفراندۆمێکی مەزنی جەماوەریە دژ بە بەربەریەتی نەخشەو سیاسەتەکانی ئەمریکا و ترەمپ لە ناوچەکەدا، ئەو ترەمپەی کە خەریکە دەوڵتی داعش لە سوریا بەهێز دەکات و ژیان و کێشەکانی خەڵکی کوردستان دەکاتە قوربانی.
ئەوەی ئەمرۆ ئامادەبونی ڕیزی سەدان هەزاری بۆ بەرگری لە رۆژئاوا نمایشکرا، سەلماندی کە هاوچارەنوسی مرۆڤەکان سنوور ناناسێت. بۆیە پێویستە ئەم توانا و وزە جەماوەریە ببـێتە هەوێنی یەکڕیزی خەباتی جەماوەری بۆ گۆڕانکاری ڕیشەیی، گۆڕانکاریەک دابینی بەرژەوەندیەکانی ژیان و پێداویستی و ئاسایش و خواستەکانی خەڵک بکات، ئازادی و مافە سەرەتاییەکان بەدەست بێنێت و جێگیری کات، کۆتایی بەهێزی میلیشیای ئیسلامی و قەومی بهـێنێت، شەڕی قەومی و تائیفی و نایەکسانی ژنان و پیاون لە ناوچەکەدا بسڕێتەوە.
پشتیوانیمان لە خەڵکی ڕۆژئاوا تەنها لەبەر ئەوە نییە کە کوردن، بەڵکو لەبەر ئەوەیە نوێنەرایەتی ژیانێکی ئازاد و پێشکەوتنخوازی و شارستانی دەکەن، یاساو رێسایەک بەرێوە دەچێت کە تێیدا حیجاب بەزۆر نییە، ژنان پلە دوو و کاڵا نین، جیاکاری زمان و نەتەوەو دین و تائیفی و کەمایەتی ناناسن. گومانی تیا نیە تێکەڵ بون لەگەڵ حکومەتی ئێستای سوریا، تەواوی ئەوانە دەسرێتەوە!.

لە بازاڕی هاوپەیمانیەکاندا، کورد وەکوو قوربانیەکی هەمیشەیی.. جوتیار

بە بڕوای من پێشهاتەکانی ئێستای سوریا بە ڕوونی ئەوە نیشان دەدەن کە کورد جارێکی تر وەک ئەکتەرێکی سیاسی، بە یەکسانی مامەڵەی لەگەڵدا ناکرێت، بەڵکو وەک فاکتەری تێکدەر لە پێکهاتەکانی دەسەڵاتی ناوچ□یدا تەماشا و مامەڵەی لەگەڵدا دەکرێت. ململانێی

ئێستا کە لە نێوان دەسەڵاتی ناوەند کە لە ژێر هەژموون و کاریگەری ئیسلامی-داعشی و دەسەڵاتی تورکیای فاشیستوو و کوردانی ڕۆژئاڤادایە، کێشەیەکی کاتیی ئەمنی نییە، بەڵکو دەربڕین و نیشاندانی ئیرادەیەکی سیاسی قوڵتر و درێژخایەنترە بۆ ڕێگریکردن لە چارەنووسی کورد بە هەمیشە لەو جیوگرافیایەدا.
بە تێگەیشتنی من سیاسەتی تورکیا بەرامبەر بە باکور و ڕۆژهەڵاتی سوریا نەک وەک ستراتیژێکی ئەمنیی بەرگریکارانە، بەڵکو وەک پرۆژەیەکی بەردەوام بۆ هەڵوەشاندنەوەی هەر ئۆتۆنۆمییەکی کورد، بەبێ گوێدانە ئەوەی کە چ جۆر ستراکچەرێکی سیاسی هەیە، عەلمانی، ئیسلامی، دیموکراسی، یان فرەیی، هەرجۆرێک بێت، پاڵپشتی میلیشیا ئیسلامییەکان و دەسەڵاتی ئەحمەد شەرع لە لایەن تورکیاوە لەدژی کوردانی ڕۆژئاڤا وەک ئامرازێک تەنهاو تەنها لە پێناو ئەو ئامنجە دورەودایە.
لە هەمان کاتدا هەڵوەستی گروپە ئیسلامییە-داعشییە باڵادەستەکان لە سوریا کێشەیەکی زۆر قووڵە، قوڵتر لەوەی کە ئەمە بیری لێدەکەینەوە، ڕیتۆریکی(خطابە)ی ئەوان بە یەکێتی دەوڵەت و یەکگرتوویی و سەروەری خاک، لە پراکتیکدا، بە هیچ شێوەیەک مانای دانپێدانان نییە بە هیچ مافێک بۆ گەلی کورد، بەڵکو بە مانای بێدەسەڵاتکردن و زەلیلکردنی ستاتوی سیاسی کوردییە لە ڕۆژئاڤا.
پەیامەکە بە زمانێکی کوردی سادە، ئەوەمان بۆ ڕوون دەکاتەوە کە دامودەزگا کوردییەکان لە ناوچەی خۆسەر نابێ هیچیتر لە پرۆسەی خۆڕێکخستن و بەڕێوەبەرایەتییەکی ناوخۆییدا بەردەوام بن، بەڵکو دەبێ بخرێنە ناو سیستەمێک کە دەسەڵاتی ناوەند بە هەژموونی ئیدۆلۆژی ئیسلامی و سەنتڕالیەتی عەقلیەتی عەرەبی قەومی، هاوچەشن و چاودیری و سیستماتیک بکرێن. ئەوان ئۆتۆنۆمی ڕۆژئاڤا بە هیچ جۆرێک وەک مافێکی دیموکراسی تێناگەن، بەڵکو وەک هەڕەشەیەک بۆ سەر دەسەڵاتی ئایینی و ئیدۆلۆژیەتی دەوڵەت دەزانن.
ئەوەی لە ئێستادا زۆر گرینگە، کە کورد سەرەڕای بەشدارییە چارەنووسازەکەی لە شکستی داعشدا، بەردەوام بێت لە مامەڵەکردن لەگەڵ ئەو پێشهاتوو گۆڕانکاریانەدا وەک ئەمری واقیع، لانی کەمی لە پێناو ڕیگریکردن لە کارەساتە مرۆییەکان و کەمکردنەوەی هەڕەشە ناوخۆی و هەرێمایەتییەکان، چونکە لە کاتێکدا ئەکتەرو هێزە نێودەوڵەتییەکان بە شێوەیەکی کاریگەر بەڵێن و پەیمانێکی سیاسی قبوڵ دەکەن کە تێیدا ئاسایش و ماف و ئاسۆی داهاتووی کورد ملکەچی حیساباتی دەسەڵاتی ناوچەیی ببێت. هەر چەند کە ئەو ئاراستەیەش هەر جۆرە ئیعتبارێکی قسەکردن سەبارەت بە سەقامگیری و بە دیموکراسیکردنی پرۆسەی سیاسی لەو ناوچەیەدا دەخاتە ژێر گومان و

سەر شانۆی گاڵتەجاڕیەکی کۆتا نەهاتوو کە لەلایەن هاوپەیمانان و ئەمەریکاوە قسەی لێدەکرێت.
من پێموایە کە نەزمێکی پاوانخوازانەی دوای ئەو جەنگە لە سوریادا سەرھەڵدەدات، کە تێیدا مۆدێلی (کۆمەڵگای دیموکراسی) لە خۆسەری ڕۆژئاڤادا بە شێوەیەکی سیستماتیک سەرکوت دەکاتوو کۆتایی پێدێنێت، کە ئەوەش ئەوەمان بۆ دەسەلمێنێت کە ئەلتەرناتیڤی ناسیۆنالیزم و ئیسلامیزم و ناوەندگەرایی تاکوو ئێستا لەو ناوچەیەدا بوونێکی بەهێزوو پشتیوانیەکی نا مۆڕاڵی ئامادەکراوی هەیە لە لایەن ئەو سیستەمە نایەکانگیرە سیاسی و ئابوریەی دنیادا، کە ئەوەش بۆ هەموو کورد و نەتەوە ژێردەستەکانی تریش جێگای نیگەرانیەکی زۆر قوڵ و لەدەستدانی متمانەیە.
ئەوەی بە کورتی دەمەوێت بیڵێم، تێکەڵبوونی هەسەدە بە دەستەڵاتی ناوەند، ئەگەر ڕوو بدات، بە هەموو پێوانەکان، تەنها وەکوو کردارێکی پووچ دەمێنێتەوە، چونکە ئەو ئاکسیۆنە و سیاسەتەکانی ئێستای دەوڵەتی بێ سایەو سەروەری سوریا ناتوانێت هیچ ئاشتیەک بەرهەم بهێنێت، بەڵکو ستەمێکی زیاتر لە ژێر سێبەری هەردوو فاشیزمی دینی و نەتەوەیی سەقامگیر دەکاتوو و کۆمەڵگای سوریا زیاتر لە داهاتوویەکی دادپەروەر و گشتگیر دوور دەخاتەوە.

ئێدگار ئالان پۆ… نووسین لە لێواری شێتیدا!.. نووسینی /هاشم ساڵح.. وەرگێڕانی/ ئاکۆ عەبدوڵڵا

ئێدگار ئالان پۆ یەکێک بوو لەگەورەترین نووسەرە ئەمریکییەکانی سەدەی نۆزدە و ڕەنگە هی هەموو سەردەمێکیش. ب□ نووسینی کورتە چیرۆکی نائاسایی، ناوبانگی دەرکردووە. یەکەم کەسیش بوو ل□ ئەدەبی ئەمریکی و نێودەوڵەتیدا ڕۆمانی پۆلیسی نووسیبێ، ڕۆمانی ترسناک و تەشویق و وروژاندنیانە. شاعیرێکی ناوازە و دیار ڕەخنەگرێکی ئەدەبی بەرزیش بوو. تیۆرداڕێژەری شیعر و پەخشانیش بوو. ئەو

بەدبەختە کێیە، کە دواتر بوو بە ئەفسانە؟

ئێدگار ئالان پۆ ساڵی 1809 لە شاری بۆستن هاتەدونیا. ساڵی 1849 لە شاری بالتیمۆر کۆچی دوایی کردووە. تەمەنی تەنها چل ساڵ بووە. کەچی جیهانی پڕ کرد و خەڵکیشی سەرقاڵکرد. وەك زانراویشە بۆدلێری شاعیری بەناوبانگی فەرەنسی بە یەکێک لە گەورەترین نووسەران دانابوو، تەنیاش سوێندی بە ناوی ئەو دەخوارد، ژیانیشی بۆ وەرگێڕانی بەرهەمەکانی بۆ زمانی فەرەنسی بەسەر بردووە. تا ئێستاش وەرگێڕانەکەی بەکاردێت و پشتی پێدەبەسترێت کە یەکێکە لە جوانترین و گەورەترین وەرگێڕانە ئەدەبییەکان. شاعیرێکی بلیمەت شاعیرێکی بلیمەتی دیکە وەردەگێڕێ! بۆدلێر لای سەیربوو و بەدڵی نەبوو، تەنانەت ناڕازیش بوو لەوەی زۆربەی ڕۆشنبیرانی فەرەنسی ئێدگاریان نەدەناسی یان ناویان نەبیستبوو. کاتێک دەچووە ناو کافێیەک لەکەسێکی دەیپرسی: ڕات چییە لەسەر ئێدگار ئالان پۆ؟ ئەویش وەڵامی دەداوە: "ئەو کەسە کێیە؟ لە ژیانمدا ناویم نەبیستووە". بەهەیەوە توڕە دەبوو و هەندەی نەدەما هەڕەشەی لێبکات یان بەدارێک لێیبدات.

ئێدگار پۆ ساڵێک یان دوو ساڵ دوای هاتنەدونیا، دایکی و باوکی لەدەستدا. بۆیە هەتیوی دایک و باوک بوو و هیچیشی لە خێزانەکەی بەبیرنەدەهات. لەو ڕووەوە بە جان جینێە دەچێت، کە ئەویش هەموو ژیانی بە گەڕان بەدوای دایکە خزمەتکارە سادەکەیدا بەسەر برد، کە لەو کاتەی لە نەخۆشخانەیەکدا داینا لە ژیاندا ون بوو. چیرۆکێکی نایابی ئەفسانەییە. بیهێنە بەرچاوت ئەگەر تەنها جارێکیش دایکی بینیبا! تەنانەت پێنج خولەک پێش مردنی کە چاوەڕێی دەکرد. هەرچی باوکیشی بوو بە یەک ساتیش بەدوایدا نەگەڕا، نە لە نزیکەوە و نە لە دوورەوەش بەلایەوە گرنگی نەبوو. بەڵام ئەوەیان شتێکی دیکەیە.

با بگەڕێینەوە بۆ لای هاوڕێکەمان. لەلایەن خێزانێکی دەوڵەمەندی ئەمەریکی بەخێوکرا، کە بەزەییان پێدا هاتەوە و لەنزیک شەقامەکە هەڵیانگرتەوە. لە باشترین قوتابخانەکانی ئەمەریکا خوێندی، و وەک دەوترێت هەر لە منداڵیشەوە گرنگی بە ئەدەب دا. بەڵام باوکی (بەخێوکەرەکەی) بەهۆی ئەوەی شانازی بەخۆی و کەسایەتییە بەهێزەکەی دەکرد، دەهات لێی بێزاردەبێ. جگە لەوەش دەیویست بیکات بەبازرگان، کەچی ئەو تەنها بیری لە شیعر و ئەدەب دەکردەوە. بەو شێوەیە ناکۆکی لە نێوانیاندا سەریهەڵدا. لەلوتکەی دەمەقاڵێدا پێی وت: "بەخوا دەستبەرداری پیشەی ئەدەب نابم تەنانەت ئەگەر هەموو ئاڵتونەکانی کالیفۆرنیاشم پێ بدەن! دەستبەرداری بەرزترین و بەشەرەفترین پیشەی جیهان نابم. پەیوەندی نێوان بزنس و ئەدەب چییە؟ جیاوازی نێوان ئاسمان و زەوییە". عەرەبەکان دەیانگوت دەرکی بەپیشەی ئەدەب کرد: واتە کۆتایی هات و بووە هەژار و برسی. جا ئایا ئەدەب نان دابین

دەکات؟ ئەو گەوجییە چییە؟ ئەبو حەیان تەوحیدی لەکوێیە کە لەکۆتایی تەمەنیدا کتێبەکانی دڕاند، چونکە لە برسێتی مرد؟ یەکێک لە گەورەترین پەخشان نووسانی عەرەبی هەموو سەردەمەکان، پاروویەك نانی نەدەزیەوە. جیهانێکی گزیکەرانە. جیهانی دەوانە. کەینە دونیا لە تاریکییەوە دەردەچێ بۆ ڕووناکی؟ لەو ساتانەشدا جیهان خەریکە شێت دەبێت. بەڵام با بگەڕێینەوە بۆ هاوڕێ داماوەکەمان. ئەو هەر لە منداڵییەوە دووچاری بەدبەختی و بەڵا ببوو. براکەی مرد و خوشکەکەشی پەکیکەوت. هەموو ئەوانەی لەدەوروبەریشی بوون دەڕوخان و دادەڕمان… هەژاری و برسێتی… لە هەمان کاتیشدا دەزگیرانەکەی ڕەتیکردەوە، دوای ئەوەی باوکی قەناعەتی پێکرد هاوسەرگیری لەگەڵ پیاوێکی دەوڵەمەند بکات نەک سەرگەردانێکی هەژار کە هیچ داهاتوویەکی نەبێ. بەو جۆرە پێی گوت: "بەخوا تۆ شێتی! کێ شوو بە شاعیر دەکات؟ مانای شیعر چییە؟ ئەو هەموو قسە بێمانا و گاڵتەجاریانە واتایان چییە؟" بەو شێوەیە دەرگاکان بەڕوویدا داخران و بەدبەختییەکان لە هەموو لایەکەوە بەسەر سەری نووسەری گەورەی داهاتوومان هەڵیانکرد. هەر ئەوەشە کە دەیکاتە گەورەترین نووسەری سەردەمەکەی خۆی. سوپاس بۆ بەدبەختی و بەڵایەکان! خەریکە بڵێم سوپاس بۆ بەڵا و کارەساتەکان! ئەوان نەبان نووسراوە بلیمەتەکان نەدەبوون و ئەوان غەمباریش نەدەبوو. ئەمە نەک تەنها تاکەکان، لەسەر گەلانیش پیادە دەبێت. ئەو گەلانەی کە زیاتر لە گەلانی دیکە ئازار و مەینەتی دەچێژن، دەگەڕێن بۆ زەبربەدەست و هەر ئەوانیشن مێژوو دروست دەکەن و دواتریش سەرکردایەتی جیهان دەکەن. هاوشێوەی وتاری شاخ (عظة الجبل) () ی بەناوبانگی عیسا مەسیح، دەتوانین بڵێین: "بەختەوەرن چەوساوە غەمبارەکان ئەوانەی پارچە پارچە بوون، چونکە مەلەکوتی ئاسمانەکان هی ئەوانە". ساڵی 1827 یەکەم کۆمەڵە شیعرەکانی بڵاوکردەوە. ئەو کاتە تەمەنی تەنها هەژدە ساڵ بوو. بەڵام تەنها پێنجا دانەی چاپ کرا. بەناوی تایبەتی خۆشی بڵاوینەکردەوە، بەڵکو بەناوێکی نەناسراو (کەسێکی خەڵکی بۆستن). کەسیش گرنگی بەوە نەدا. ئەمەش لە واقیعدا بەسەر زۆرێک لە بلیمەتەکاندا دادێت. لە سەرەتاوە خەڵکی بەدگمانن پەی بەهای ئەوانە دەبەن. ئەوان بەر لەکاتی خۆیان دێن. دوای مردنیشیان فیستیڤاڵیان بۆ سازدەکەین و کۆتەلیان بۆ دادەڕێژین. تەنانەت تابلۆکانیشیان بەسەدان ملیۆن دۆلار دەکڕین، وەک ئەوەی بۆ ئەو شێتە گەورەیەی دیکەدا دەبینرێ: ڤینسێنت ڤان گۆخ! ئایا دەزانن ئەو یەکەم کۆمەڵە شیعرەی ئێدگار ئالان پۆ بەو دواییانە لە نیویۆرک بە 662 هەزار دۆلار فرۆشرا؟ ئەی شیعرە بەناوبانگترەکەی (قەلەڕەش)؟ ئەی دەقە بلیمەتییەکانی دیکەی؟ ئەگەر لە ژیانیدا پێی بدرابا،

بەدرێژایی تەمەنی لەو پەڕی لێواری هەژاریی نەدەژیا. ئێدگار ئالان پۆ بۆتە سیمبولی شاعیری نەفرەت لێکراو، یاخود شاعیری نەگبەت، یان دەزراوە، چۆنت دەوێ وەها ناوی لێبنێ… هەر بۆیە بۆدلێر زۆر سەرسام بوو پێی، چونکە خۆی لەناویدا دەبینی. ئاشکراشە بۆدلێریش یەکێک بووە لە گەورەترین پەراوێزخراوەکانی سەرگەردانی شەقامەکانی پاریس. لەو سەرگەردانییەی بەکۆتایانەشدا گەورەترین شیعری فەرەنسی سەریهەڵدا. ئەویش لەلێواری هەڵدێر دەژیا. پاشان ئێدگار ئالان پۆ وتارێکی زۆر گرنگی لەبارەی (بنەمای شیعر) یان (هونەری شیعر) ی پێشکەش کرد. لەبەردەم ئامادەبووانێکی گەورە کە هەزار کەس دەبوو! ئەوسا بلیمەتییەکەی دەرکەوت و درەوشاوە. لەو کارەیدا تیۆرییە گشتییەکەی خۆی سەبارەت بەشیعر چڕکردۆتەوە. ئاشکراشە ئەویش وەک هەموو شاعیرێکی گەورە، ڕەخنەگرێکی گەورەش بووە، واتە فەیلەسوفێک (فەلسەفەی شیعر، کڕۆکی شیعر!). سەیری بۆدلێر، ریلکە، ڕامبۆ، ڕێنیە شار و ئەوانی دیکە بکە. بەو جۆرە دەیگوت: "ئامۆژگاری ئەخلاقی شتێکە و داهێنانی شیعریش شتێکی دیکەی تەواو جیاواز. ئەمەش ئەوەیە کە الاصعمی سەدان ساڵ پێش تر وتوویەتی: "الشعر نکد بابه الشر، فإذا دخل في باب الخير فسد". ئەوە دەستەواژەیەکی یەکلاکەرەوەیە و ناتوانرێت گفتوگۆی لەسەر بکرێت و ڕەت بکرێتەوە. عەرەب سەرچاوەی ڕەخنەی ئەدەبی و بلیمەتی شیعری و هزرییە. دواتر شاعیرە گەورەکەی ئەمریکی ئەو وشە گرنگانەی وت: "هەموو گەردوون بریتییە لەچامەیەکی خوداوەندی بەدەستەڕەنگی و جوانی دروستکراوە. بەڵام لەبەر ئەوەی مرۆڤ نابینایە لەبینینی دروستکراوی سەرسوڕهێنەری خودا، بۆیە شاعیر بەژیرییە بەهێزەکەی و خەیاڵی داهێنەرانەی خۆی، بەرپرسیارە لەناساندنی مرۆڤایەتی بەجوانییەکانی ئەو چامە گەردوونییە". یەکێک لەو شتانەی کە بەڵگەیە بۆ گەورەیی ئێدگار ئالان پۆ ئەوەیە کە بەکۆچی دوایی هاوسەرەکەی (ڤێرجینیا) کە تەمەنی تەنها بیست و چوار ساڵ بوو، زۆر غەمباربوو. زیاتر لەجارێک گرتیان کە دوای نیوەشەو لە تەنیشت گۆڕەکەی دانیشتبوو. هیچ شتێک نەبوو بۆ مردنی ئەو دڵنەوایی بدات. دەیپرسی: "ئایا لەجیهانەکەی دیکە پێیدەگاتەوە؟ دوای مردن ژیانێکی دیکە هەیە؟ بۆ پوری نووسی (بەرگەی خەمی ئەو ناگرم. ئەوە لەتوانای من بەدەرە. نامەوێت دوای ئەو کاتژمێرێکی دیکە بژیم). لەوانەیە بڵێن: لەوەدا چی سەیرە؟ کەسێک ماتەمینی بۆ ژنەکەی دەگێڕێت. منیش وەڵامیان دەدەمەوە: کەسانێک دەناسم لەڕادەبەدەر دڵخۆش بوون (بێگومان لەناخەوە) ئەو کاتەی ژنەکانیان دەمرد، تاکو بتوانن دواتر بەپەلە هاوسەرگیری بکەنەوە. لەکۆتاییدا کاریگەریی ئێدگار ئالان پۆ لەسەر ئەدەبی جیهانی زۆر بوو، بەتایبەتی لەسەر ئەدەبی فەرەنسی و ڕووسی، باسی

ئەدەبی ئەمریکی و ئینگلیزی ناکەم. بۆدلێر و مالارمێ دانیان بەکاریگەربوونیاندا ناوە، هەروەک چۆن دەستەیڤسکی و زۆر کەسی دیکەش. واهاش دیار بوو لەلێواری هەڵدێر، لەلێواری شێتیدا دەینووسی. جا ئایا جیاوازی هەیە لەنێوان بلیمەتی و شێتی؟ ئایا هەموو دونیا شێت نییە؟ ئێستا کێ دەتوانێ دەقێکی سرووشتبەزێن بنووسێت کە بەرزبێتەوە بۆ ئاستی شێتی جیهانی؟! () بەواتای The Sermon on the Mount دێت کە کۆمەڵێك قسەیە دەدرێنە پاڵ مەسیح (سڵاوی خودای لێبێت) کە لەسەر شاخێك بۆ ئامادەبووانی خوێندێتەوە. (وەرگێڕ)

وەرگێڕانی/ ئاکۆ عەبدوڵڵا

سەرچاوە:
https://aawsat.com/
13/11/2023